

Beg mišic: Migracije v športu ali šport kot nova migracijska strategija

Abstract

“Muscle Drain”: Migration in sport or sport as a new migration strategy?

The article discusses migration in sport: the reasons for the migration of athletes from the Global South to Slovenia and to the rest of Europe, the role of sport before and after migration, and the opportunities offered by the Republic of Slovenia. It is based on interviews with migrants involved in sports. After arriving in Slovenia, some of them ended up in an Asylum Centre or Centre for Foreigners. Slovenian law states that it is possible to obtain documents to live and work in Slovenia in the case of notable sports achievements, but the experience of our interviewees has shown the opposite. Due to the increasing controls and restrictions on general migration, migration in sport can also indicate a (new) migration strategy. As it often includes a desire to earn more money and not only to succeed, it may also be called “muscle drain”. Within African football migration, the players often become victims of fraud and exploitation, which has echoes of neo-colonialism and human trafficking. Nevertheless, they do not return to their homes, and their everyday life becomes similar to the life of other migrants fighting for survival in the country of immigration.

Keywords: migration in sport, migration strategy, national interest, muscle drain, human trafficking.

Katja Cof is MA student of Ethnology and Cultural Anthropology at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. (cof.katja@gmail.com)

Iva Juhart is MA student of Ethnology and Cultural Anthropology at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. (iva.juhart@gmail.com)

Povzetek

Članek obravnava tri vidike migracij v športu: razloge za migracijo športnikov iz t. i. držav globalnega juga v RS in drugam v Evropo, vlogo, ki jo igra šport pred migracijo in po njej, ter priložnosti, ki jih RS ponuja športnikom. Empirično temelji na pogovorih z migranti, ki se oz. so se ukvarjali s športom. Nekateri od njih so se ob prihodu v Slovenijo znašli v Azilnem domu oz. Centru za tujce. Slovenska zakonodaja navaja, da je v primeru dobrih športnih dosežkov mogoče pridobiti ustrezne dokumente za bivanje in delo v Sloveniji, vendar so izkušnje sogovornikov pokazale drugače. Zaradi čedalje natančnejšega nadzora in omejitev migracij lahko migracije v športu pomenijo tudi (novo) migracijsko strategijo. Pri migracijah v športu je pogosto prisotna tudi želja po večjem zaslužku in ne zgolj po športnih uspehih, zato jih upravičeno lahko imenujemo »beg mišic«. Znotraj afriških nogometnih migracij akterji nemalokrat postanejo žrtve prevar in izkoriščanja, kar spominja na neokolonializem in trgovino z ljudmi. Kljub neuspehom se ne vrnejo domov, njihov vsakdanjik pa postane podoben življenju drugih migrantov, ki se borijo za svoj obstanek v državi priselitve.

Ključne besede: migracije v športu, migracijska strategija, nacionalni interes, beg mišic, trgovina z ljudmi

Katja Cof je absolventka magistrskega študija etnologije in kulturne antropologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. (cof.katja@gmail.com)

Iva Juhart je absolventka magistrskega študija Etnologije in kulturne antropologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. (iva.juhart@gmail.com)

Športniki iz Bosne, Srbije in Afrike smo si tukaj podobni. Razlikujemo se le v tem, da so oni belci, mi pa smo črnici. Mi smo z druge celine. Vendar smo vsi tujci in če hočemo igrati za katerikoli klub, moramo biti desetkrat boljši kot drugi športniki tukaj.

Intervju, 18. april 2014

Migracije v športu so specifična oblika delovnih migracij in se v svojem bistvu ne razlikujejo veliko od njih (Carter, 2011b: 68). Športnike nedvomno lahko štejemo pod športne delavce, saj je, kot piše Lee, šport posel, »amaterstvo pa že dolgo ne obstaja več« (Lee v Gobec, 2013: 27). Na razvoj migracij športnikov je močno vplivala globalizacija. Premikanje so omogočile boljše prometne povezave, športniki pa so se za treniranje v tujini lahko odločali zaradi uvedbe pogodb s tujimi športniki. Migracije športne delovne sile lahko uvrščamo k mobilnosti moderne družbe (Maguire in Bale, 1994: 5) in so kompleksen pojav, ki ga lahko povezujemo z iskanjem novih ekonomskih, izobraževalnih in poklicnih možnosti v državi priselitve. Alegi in Pannenburg izseljevanje športnikov imenujeta kar »*muscle drain*« oziroma »beg mišic« (Alegi, 2010: 79; Pannenburg, 2010: 24). Raziskovalci pojav predvsem v okviru afriških nogometnih migracij, katerim se v članku posebej posvečava, vidijo kot obliko izkoriščanja in neokolonializma, iz perspektive športnikov pa kot željo po boljšem življenju v tujini (Pannenburg, 2010: 24). Na samo migracijo vplivajo dejavniki, kot so politika, ekonomija, kultura, zgodovina in geografija (Lee, 2010: 160), zato ne moremo govoriti zgolj o migracijah v okviru športa, ampak jih moramo povezovati tudi z drugimi dejavniki, ki vplivajo nanjo. Šport pa v časih, ko so migracije strogo nadzorovane in omejene, postaja tudi migracijska strategija in priložnost za lažjo migracijo. Bolj poznane so nam zgodbe uspešnih športnikov, manj pa tiste, v katerih sanje in želje po uspehu onemogočajo državni zakoni in predpisi športnih organizacij. Ravno na to problematiko se nanaša izjava sogovornika na začetku članka. Ne glede na to, kako dober in uspešen je lahko športnik v resnici, v številnih primerih tega ne more dokazati zato, ker je tujec.

Pogovarjali sva se s tremi migranti športniki, ki v Sloveniji trenirajo ali so to počeli do nedavnega. V članku sva se osredinili na migrante, ki prihajajo iz držav zunaj Evrope. Zaradi varovanja osebnih podatkov le-teh ne navajava in v članku za vse tri sogovornike uporabljava psevdonime (James, Patrick in Alex). Na željo Jamesa in Patricka ne omeniva njunih izvornih držav, pri prvem pa celó vrste športa, s katerim se je ukvarjal. Poleg informacij, ki sva jih dobili od nogometašev iz zahodne Afrike, Patricka in Alexa, pa sva informacije o položaju tujih nogometašev v Sloveniji črpali tudi iz okrogle mize o trgovini z ljudmi v nogometu, ki je bila organizirana v okviru 5. Festivala migrantskega filma v Ljubljani.

Šport je lahko bistven ali obstranski dejavnik, ki vpliva na odločitve o migraciji in na dogodke po migraciji. V Jamesovem primeru šport ni imel pomembne vloge pri odločitvi o migraciji, odločilne so bile politične razmere v njegovi izvorni državi. Šport je šele po migraciji postal dejavnik, ki je vplival na njegovo življenje. Ne samo,

da je s treniranjem želel ohranjati zdravje ter se sproščati, temveč je v svojih športnih uspehih videl tudi možnost, ki bi pripomogli k temu, da dobi ustrezne dokumente za bivanje in delo v Sloveniji. Pri Alexu in Patricku je imel šport neposredno vlogo pri migraciji v Slovenijo. Alex je v Slovenijo prišel trenirat, a je tu ostal zaradi upanja na razvoj v poklicnega nogometaša, medtem ko je Patrick v Slovenijo prišel igrat na povabilo slovenskega nogometnega kluba in je tudi po prekinitvi pogodbe s klubom ostal tukaj.

Šport kot priložnost za življenje v Sloveniji

Šport je lahko za migrante priložnost za pridobitev dovoljenj za bivanje in delo v Sloveniji ter pridobitev državljanstva. Športni migranti lahko izkusijo veliko pogajanj z vladnimi organi, saj so številne države pripravljene sponzorirati le visoko kvalificirane športnike, manj kvalificirani pa se soočajo z večjim političnim odporom (Carter, 2011a: 75, 84). Evropski športni trg je mednaroden, športni klubi pa so pogosto zainteresirani za zaposlovanje tujcev iz držav globalnega juga, saj so talentirana in poceni delovna sila. To lahko povežemo z neokolonialnim izkoriščanjem, katerega del so novačenja, razvoj in izvoz »surovin«, v tem primeru športnikov, za potrošnjo in ustvarjanje premoženja v evropskem jedru in osiromašenje perifernih držav (Darby in dr., 2007: 144). Sprva se takšen način zaposlovanja zdi kot izrabljanje, a športniki v to niso prisiljeni. Za migracijo v Evropo se zanimajo, ker iščejo nove priložnosti. Na eni strani imamo torej neokolonialni pristop Evropejcev, na drugi pa oportunitizem tistih, ki bi zaradi različnih razlogov radi prišli na staro celino. Gre za nekakšen simbiotičen odnos med obema poloma.

Nasprotno pa takšna oblika priseljevanja ni v interesu evropskih migracijskih in športnih politik. Prav zaradi čedalje večjega omejevanja migracij so športniki nemalokrat izpostavljeni nevarnostim in prevaram, kot je npr. trgovina z ljudmi. Migracije športnikov otežujejo določila športnih organizacij, ki omejujejo število tujih športnikov v športnih klubih.¹ Tuji igralci so izpostavljeni omejitvam, saj nekatere nacionalne športne zveze zaradi premajhnega vključevanja domačih športnikov (Maguire in Bale, 1994b: 283) skrbijo za razvoj določenega športa na državni ravni. Številni predpisi in sporazumi Evropske unije (v nadaljevanju EU) danes urejajo migracijsko politiko evropskih držav, ki je v številnih pogledih problematična (Lipovec Čebren, 2002: 11). Kljub osnovni človekovi pravici do svobode gibanja²

¹ V Sloveniji športne panožne zveze določajo, koliko športnikov, ki nimajo slovenskega državljanstva, lahko ekipa prijavi na posamezni tekmi pri določenem športu. Tako lahko na primer med 18 igralci nogometna ekipa v prvi ligi prijavi tri tuje igralce, ekipa v drugi in tretji ligi pa po enega (Nogometna zveza Slovenije, 2015: 8).

² Razglašeni v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, ki jo je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov (Varuh človekovih pravic, b. d.).

EU s svojih meja odstranjuje »nezaželene« tujce, za katere veljajo drugi zakoni in pravice kot za državljane in državljanke držav članic. Upravljanje migracij je postalo sistem, v katerem je številnim priseljencem sistematično onemogočeno, da bi v novih državah pridobili pravni status in pravice, ki jih uživajo državljani države, v kateri se nahajajo (Zorn, 2006: 71). Pri potencialnem vključevanju športnikov v sistem, ki bi jim omogočal status športnika in s tem možnosti za prebivanje v določeni državi EU, opazimo dvojni okvir zakonskega oziroma administrativnega omejevanja tako s strani športnih organizacij kot tudi migracijske politike.

Športni migranti prevzemajo nova državljanstva z namenom, da bi izboljšali svoje možnosti za športne dosežke (Carter, 2011a: 85). Slovensko državljanstvo se med drugim lahko pridobi z naturalizacijo,³ če je to v skladu z nacionalnim interesom (glej 3. in 10. člen Zakona o tujcih). Prav tako se lahko v skladu z nacionalnim interesom sprejme v državljanstvo oseba, ki ji je bil po 12. členu Zakona o mednarodni zaščiti priznan status begunca. Z naturalizacijo lahko pridobi državljanstvo oseba, če to koristi državi zaradi znanstvenih, gospodarskih, kulturnih, nacionalnih in podobnih razlogov (glej 13. člen Zakona o državljanstvu). Tuji športniki torej lahko pridobijo slovensko državljanstvo, če je to v skladu z nacionalnim interesom, a ta nikjer v zakonu ni podrobneje definiran. Športni dosežki v zakonu niso posebej navedeni, so pa omenjeni v 2. členu Uredbe o merilih za ugotavljanje nacionalnega interesa pri sprejemu v državljanstvo RS. Tam je navedeno, da pod merila nacionalnega interesa spadata tudi povečan mednarodni ugled in prepoznavnost RS. Pri oblikovanju meril upoštevajo 13. člen pravkar omenjene Uredbe, ki pravi, da »oseba kot športnik dosega kakovostno raven športnikov članov državne reprezentance v določeni športni panogi in da ima nedvoumen interes za nastopanje v državni reprezentanci Republike Slovenije.«

Tujci, pri tem niso upoštevani prisilci za mednarodno zaščito, lahko po 14. členu Zakona o tujcih bivajo v RS toliko časa, kolikor jim je dovoljeno z vizumom, dovoljenjem za prebivanje, sklepom Vlade RS, zakonom ali mednarodno pogodbo. Vizum za dolgoročno bivanje, ki ga mora tujec pridobiti pred vstopom v RS, se po 19. členu istega zakona izda za najdlje eno leto in se lahko izda tudi tujcu, ki je »športni trener, poklicni športnik ali zasebni športni delavec in ki ima sklenjeno pogodbo o treniranju, pogodbo o zaposlitvi ali pogodbo o delu s klubom ali športno organizacijo s sedežem v Republiki Sloveniji« (glej 20. člen Zakon o tujcih).⁴ Ena od novosti Zakona o tujcih iz leta 2014 je enotno dovoljenje za prebivanje in delo, ki po 37. členu tujcu omogoča, da vstopi, prebiva in dela v RS. Navaja, da poklicni športnik, ki je že vpisan v razvid poklicnih športnikov in ima sklenjeno pogodbo o zaposlitvi ali delu s klubom ali športno organizacijo s sedežem v RS, lahko zaprosi

³ Sprejem v državljanstvo na podlagi prošnje po 3. členu Zakona o državljanstvu.

⁴ Pred spremembo in dopolnitvijo Zakona o tujcih leta 2014 je bila za izdajo vizuma dovolj namera o sklenitvi pogodbe in ne že sklenjena pogodba.

za izdajo enotnega dovoljenja (glej 37.a člen Zakona o tujcih).⁵ Patricku zaposlitvena pogodba z nogometnim klubom omogoča pridobitev dovoljenja za bivanje v Sloveniji. Tujcu se lahko izda dovoljenje za prebivanje tudi zaradi interesa RS (glej 51. in 52. člen Zakona o tujcih).

Interes RS za sprejem v državljanstvo v praksi

James se je ob prihodu v Slovenijo zatekel v Azilni dom, kjer je zaprosil za mednarodno zaščito, in po enem letu dobil subsidiarno zaščito. Status subsidiarne zaščite se po 2. členu Zakona o mednarodni zaščiti prizna osebi, »ki ne izpolnjuje pogojev za status begunca, če obstaja utemeljen razlog, da bi bila ob vrnitvi v izvorno državo (...) soočena z utemeljenim tveganjem, da utrpi resno škodo (...)«. Osebam, ki jim je priznana mednarodna zaščita, je po 89. členu tega zakona nude na pomoč pri vključevanju v okolje. Prav prostovoljka je bila tista, ki mu je pomagala poiskati klub za trening. James se je po prihodu v azilni dom začel intenzivno ukvarjati s športom, ki ga je treniral že v domovini, ter se po pridobitvi mednarodne zaščite začel udeleževati mednarodnih tekmovanj, kjer je dosegal odlične rezultate. Nastopal je za Slovenijo, čeprav uradno ni bil del državne ekipe. Zaradi istega razloga je moral stroške treniranja kriti sam in s športom ni služil. Ko mu je subsidiarna zaščita pretekla, je izgubil pravico do tekmovanja.

In ko v nekaj vlagaš maksimalno, narediš vse, na koncu pa te blokirajo – to je Slovenija naredila meni. Prosil sem na Azilu, na ministrstvu, naj mi dajo vizum, da se lahko udeležim tekmovanj in jim jamčim, da se bom vrnil. So rekli, da v tej državi to ni mogoče, da grem lahko kam drugam. Zato sem opustil šport. To me je prizadelo, bil sem delaven, veliko sem treniral, v tem sem videl prihodnost, pa me niso podpirali in sem prenehal.

Položaj, v katerega je bil potisnjen, mu je onemogočil, da bi nadaljeval športno kariero. Ker se ni več mogel udeleževati mednarodnih tekmovanj, je izgubil voljo do treniranja. V svojem trudu ni več videl smisla, zato je šport popolnoma opustil. »Bil bi ponos za Slovenijo, če bi prinesel zlato. Ampak ne razmišljajo o tem, prisoten je rasističen odnos, vidijo me le kot begunca.«

Čeprav je dosegal raven športnikov v državni reprezentanci in izkazal interes za nastopanje v slovenski reprezentanci, to ni pripomoglo k temu, da bi pridobil slovensko državljanstvo ali dovoljenje za začasno prebivanje ter da bi zbudil interes RS. Na tej točki se lahko vprašamo, kakšna merila mora dosegati športnik, da

⁵ Enako velja za športne trenerje in zasebne športne delavce (glej 37.a člen Zakona o tujcih).

postane interes države, in kje so ta merila določena. Slovenija je tujim športnikom že podeljevala državljanstvo,⁶ a za begunce z vrhunskimi rezultati, pridobljenimi v Sloveniji, je to veliko težje. Nazive vrhunskega športnika so naturalizirani športniki namreč pridobili v izvorni državi in si s tem zagotovili večjo možnost za pridobitev državljanstva. Vrhunski športnik je v 38. členu Zakona o športu definiran kot »državljan Republike Slovenije, ki doseže vrhunski športni dosežek mednarodne vrednosti«. Sogovornik se je v izjemnega športnika razvil šele po prihodu v Slovenijo, zato tu kot oseba brez slovenskega državljanstva ne bo mogel dobiti naziva vrhunskega športnika, v domovini pa zaradi trenutnih političnih razmer prav tako ne. Zato bo njegova pot do ustreznih dokumentov za treniranje težka. Tega se James zaveda: »Slovenija hoče svetovnega prvaka. Recimo Michael Phelps,⁷ če bi on prišel, bi takoj dobil državljanstvo. Če človek začne od začetka, ga moraš podpirati in potem bo lahko prvak.«

Doma nogometaš, v Sloveniji zapornik

Leta 2005 je skupina gambijskih nogometašev mladinske državne reprezentance sodelovala na nogometnih pripravah v Sloveniji. Nekateri od njih so po končanih pripravah ostali v državi, med njimi tudi Alex. Po izteku vizuma so zaprosili za politični azil, a so jim prošnjo zavrnil in jih zaprli v Center za tujce Veliki Otok (v nadaljevanju: CT) pri Postojni. V CT so bili zaprti več mesecev – Alex je tam ostal skoraj eno leto. Kot je ugotovil Varuh za človekove pravice leta 2001, so »Tujci in prosilci za azil (...) pogosto nastanjeni v skrajno neprimernih bivalnih razmerah.« (glej Varuh človekovih pravic, 2001) To je potrdil tudi sogovornik: »V Centru je bilo slabo, nimaš prostosti, si zapornik. Slabo ješ, imaš omejen čas gledanja televizije, izhoda. Imaš dve uri, da greš lahko ven na dvorišče Centra, nikamor drugam. Razmere tam so hujše kot v zaporu.« Tudi Jelka Zorn CT identificira z zaporom, »ki za zaprte pomeni velik psihološki pritisk« (Zorn, 2006: 66), medtem ko ga Marta Gregorčič poimenuje celo taborišče (Gregorčič, 2006: 93). Nedvomno si CT zasluži tako poimenovanje zaradi primanjkovanja osnovnih življenjskih potrebščin, zaradi katerih so bili zaporniki prikrajšani za spodobno in dostojno življenje.

Kraji, kot so azilni domovi in centri za tujce, migrantom pomenijo transferne točke, kraje, ki so nekje vmes. Gledano širše v kontekstu mobilnosti so ti kraji lahko čakalnice, hoteli, letališča, postaje itd. (Sheller in Urry, 2006: 219). Marc Augé (1995: 110) takšne kraje imenuje nekraji (*non-places*), saj ljudje tam sočasno (so)obstajajo, ne da bi v resnici živeli skupaj. Zagotovo so azilni domovi in centri za tujce dober

⁶ Npr. Marija Šestak, Sergej Rutenka, Jakov Fak, Marlene Ottey.

⁷ Zaradi varovanja osebnih podatkov je naveden naključen vrhunski športnik.

primer nekrajev, saj gre za prehodne prostore, kjer migranti v vakuumu in neinformiranosti čakajo na svojo nadaljnjo usodo. Za mnoge obstaja velika možnost, da postanejo neobstoječi prebivalci, kot so to npr. izbrisani (Gregorčič, 2006: 92). Stanje migrantov v času, ko čakajo na odobritev oziroma zavrnitev bivanja, pa lahko primerjamo s stanjem liminalnosti, ki je po Van Gennepu srednja faza pri vseh obredih prehoda (Van Gennep, 1960). V fazi transformacije sta tudi socialna in duševna identiteta (Beneduce, 2008: 512) in ne le njihov pravno-formalni status (Lipovec Čebren, 2002: 9). Razpeti so med državo izselitve in državo priselitve, so znotraj in zunaj sveta obenem ter hkrati niso več in niso še klasificirani (Turner v Beneduce, 2008: 512).

Zgodba z gambijskimi nogometaši je bila v slovenskih medijih odmevna, nekateri posamezniki so se zavzemali za njihovo izpustitev iz CT. Leta 2006 je bila ustanovljena Mreža za stalni obisk, kateri je za nekatere Gambijce uspelo urediti dovoljenja za bivanje zunaj CT (Gregorčič, 2006: 94). Naselili so se pri garantih in pridobili dovoljenje za začasno zadrževanje v RS, ki so ga morali obnavljati vsakih šest mesecev. Na podlagi tega dokumenta so jim lahko izdali tudi dovoljenje za začasno prebivanje (glej 35. člen Zakona o tujcih).

Alex je po izpustu živel pri gospe, ki je jamčila zanj, potem pa se je preselil v prostore nogometnega kluba, kjer je tudi igral. Pozneje se je poročil in pridobil dovoljenje za začasno prebivanje. Dovoljenje se v tem primeru za pet let lahko izda družinskemu članu, ki ni državljan EU, če se ne ugotovi, da je bila zakonska zveza sklenjena izključno z namenom pridobitve dovoljenja za prebivanje (glej 128. člen Zakona o tujcih). Medijska odmevnost primera gambijskih nogometašev je bistveno vplivala na ureditev ustreznih dovoljenj, ki so jih potrebovali za bivanje v Sloveniji. Mladi nogometaši so se predstavili kot talentirani igralci in kot tuja delovna sila, ki bi koristila slovenskemu nogometu. Šport je torej imel neposredno vlogo pri izpustitvi Gambijcev iz CT in pri pridobivanju dokumentov za bivanje. Alexu pa pozneje, ko je dejansko začel igrati v slovenski nogometni ligi, šport ni več pomagal pri pridobivanju dovoljenj, saj mu klub, pri katerem je igral, ni mogel izdati delovnega dovoljenja.

Migracije afriških nogometašev

Migracije v športu so najpogostejše v nogometu (Maguire in Bale, 1994a: 2) in vsekakor niso nov fenomen (Alegi, 2010; Darby, 2002; Lee, 2010; Taylor, 2007). Migracije afriških nogometašev so močno povezane s kolonialno zgodovino (Alegi, 2010; Darby, 2002; Darby in dr., 2007; Elliott in Maguire, 2008; Lee, 2010; Poli, 2006; Taylor, 2007). Najmanjše oziroma novačenje nogometašev iz Afrike s strani evropskih nogometnih klubov je bilo prisotno že v času kolonializma, nekateri večji evropski nogometni klubi so v svojih kolonijah celo postavili objekte za treniranje ali nogometne akademije. Prisotnost tujih igralcev v klubih pa ni pomenila le okre-

pitve ekipe ter nižjih stroškov za klub, ampak je imela globlji pomen. Klubi so s tem dobili nove značilnosti, saj so afriški nogometaši pripomogli k spremembi globalnega značaja nogometne kulture (Alegi, 2010: 80). Nova pravila v nogometnih zvezah, ki so odprle možnost za igranje tujim igralcem, in dejstvo, da je nogomet eden najbolj priljubljenih športov na celini, so razlog za naglo večanje števila afriških nogometašev (Büdel, 2013: 3–4). Afrika za ekonomsko močne evropske klube postaja eden najatraktivnejših trgov v svetu nogometa, ki narekujejo pogoje za izmenjavo delovne sile (Büdel, 2013: 4; Darby in dr., 2007: 144; Lee, 2010: 154). K temu prispevajo svoj delež tudi številne nogometne akademije, ki jih lahko uvrstimo med neokolonialno obliko izkoriščanja in osiromašenja afriške celine s strani bogatejših držav (Darby in dr., 2007: 143). Problem novačenja otrok v akademije je predvsem prekinitve šolanja, saj je njihov uspeh v nogometu negotov. Afriške nogometaše k iskanju boljše možnosti za kariero v tujini spodbujajo tudi slaba infrastruktura, administrativni problemi, neprofesionalnost in pomanjkanje poklicnih lig (Alegi, 2010: 82; Darby in dr., 2007: 147). Nogometaša Alex in Patrick menita, da so tu možnosti za igranje nogometa boljše kot v njihovih državah, pri čemer sta poudarila predvsem ustrezno infrastrukturo ter boljše in lažje dosegljivo opremo za treniranje.

Čeprav Slovenija ni niti (neo)kolonialna niti nogometna velesila, ki bi privlačila nogometaše, jo kljub temu nekateri vidijo kot »odskočno desko« za uspeh. Treba je poudariti, da je v očeh mladih afriških nogometašev vsaka država v Evropi videna kot priložnost za uspeh. Zagotovo je k temu pripomoglo tudi članstvo Slovenije v EU, ki omogoča lažji pretok ljudi ter zanimanje slovenskih nogometnih klubov za tuje talente. Številni športniki namreč v Sloveniji sprva pridobijo ustrezna dovoljenja za bivanje, nato pa srečo iščejo naprej v zahodnih članicah. V primerih najinih sogovornikov je bil njun prihod bolj kot ne splet naključij, a sta vseeno izkoristila priložnost za migriranje v Evropo.

Pri povečanju števila migracij športnikov med celinama moramo upoštevati tudi politično ekonomijo v svetovnem nogometu (Darby in dr., 2007: 146). Nogometaše privlačijo plače zahodnoevropskih držav, ki so tako visoke, da si jih ne moremo predstavljati drugje v nogometnem svetu (ibid.: 146). Obema sogovornikoma je Slovenija sprva pomenila državo, v kateri sta nameravala razviti svoj talent in nato prodreti v države, kjer je nogomet na višji ravni. Tistim, ki uspe prodor v Evropo, njihov zaslužek ne koristi le njim, ampak tudi njihovim družinam, saj večina del dobička pošilja domov (ibid.: 154).

Migracije v nogometu ali trgovina z ljudmi?

Nogometašem pot do Evrope odpirajo povabila določenega nogometnega kluba ali agenti, ki jim obljublajo pogodbe s klubi (Büdel, 2013: 7). Sodobne raziskave navajajo dve možnosti migracij nogometašev iz Afrike: pri prvi dobijo plača-

no službo v klubu, ki igra v poklicni ligi, pri drugi pa jih klub zavrže, zlorablja jih agenti in klubski menedžerji (ibid.: 4). Zlorabe mladih nogometašev s strani prevarantskih agentov, ki so v nogometnem trgu prepoznali priložnost za zaslužek, so čedalje pogostejše (Darby in dr., 2007: 148). Nogometašem organizirajo pot v Evropo, jih pripeljejo v klub, le-ta z njimi ne podpiše pogodbe, agent nato izgine in športniki so prepuščeni sami sebi, brez ustreznih dokumentov za bivanje v tujini in možnosti za vrnitev v domovino. Prav tako se jim je nelagodno vračati domov brez uspehov (Alegi, 2010: 79). Darby, Akindes in Kirwin to povezujejo s trgovino z otroki in sodobnim suženjstvom (Darby in dr., 2007: 147). O tem so spregovorili tudi na okrogli mizi Trgovina z ljudmi v nogometu, ki je bila 13. junija 2014. Trgovina se dogaja tudi v Sloveniji in prav tako velja za druge športe (Kreft, ustni vir, 13. 6. 2014). Zanimivo je tudi Kreftovo mnenje glede vzroka za obstoj trgovine z ljudmi: »Paradoks je to, da ta pogon ne bi mogel delovati brez močne želje, tu ne gre le za zaslužek, ampak ravno za privlačnost [nogometa, slave, prepoznavnosti].« (Kreft, ustni vir, 13. 6. 2014)

Potem ko športnikom ne uspe podpisati pogodbe s klubom, jih po določenem času odpustijo ali končajo svojo kariero, številni pa se odločijo, da bodo ostali v Evropi (Büdel, 2013: 7). Patrick je v Slovenijo prišel na povabilo slovenskega trenerja, ki si je ogledal tekmo v njegovi domovini. Obljubil mu je bolj kakovostno igro ter možnost za razvoj kariere. Patrick je sledil svojim sanjam in se odločil za migracijo ter nato manj kot eno sezono igral za klub. Po tem mu ni več uspelo igrati za druge, uspešnejše klube. Kljub temu se je odločil, da bo ostal v Sloveniji, saj je prepričan, da se mu bo uspelo prebiti do boljših klubov ali celo v tujino. Büdel piše, da nogometaše, ki so manj uspešni ali neuspešni, ženejo želja po igranju v Evropi in prepričanje, da jim bo uspelo, ter dejstvo, da bodo, če se vrnejo v domovino, razočarali družino, ki je vlagala vanje (2013: 7).

Življenje teh nogometašev je organizirano na podlagi ambicije, da postanejo poklicni nogometaši, vendar se njihovo življenje, razen rednega treniranja, ne razlikuje veliko od življenja drugih afriških priseljencev (Büdel, 2013: 5; Poli, 2006: 412). Soočajo se s potrebo po preživetju in opravljanju različnih del (Büdel, 2013: 9). Z rednim treniranjem ohranjajo sanje o poklicnem igranju nogometa žive (ibid.: 7). Od drugih jih razlikuje dejstvo, da je v migracijskem procesu prisotna njihova nogometna nadarjenost (ibid.: 9). Patrick trenutno igra za polpoklicni klub, kjer zasluži premalo, da bi se lahko preživljal, zato opravlja tudi druga občasna dela. Tudi Alex se nikoli ni mogel preživljati le z igranjem nogometa, ampak je zmeraj imel še dodaten vir zaslužka. Büdel, ki opisuje primer afriških nogometašev v Istanbulu, meni, da se z daljšanjem njihovega bivanja v Turčiji manjša možnost, da bodo prodrli do zelene države igranja (ibid.: 8). Podobno lahko rečemo tudi za oba sogovornika v Sloveniji. Z vsako sezono, ki jo v Sloveniji preživita kot polpoklicna ali amaterska športnika, imata manj možnosti za prodor v zelene in boljše klube. Kdo je poklicni športnik in kdo le migrant, ki se občasno ukvarja s športom, je odvisno od številnih dejavnikov (ibid.: 8). Ne samo, da uspeh determinirajo sposobnosti

in spretnosti, temveč je ta odvisen tudi od mreženja z določenimi akterji v športu (ibid.: 8). Alexova mreža, ki ga je pripeljala sem, je tako prijatelj, na čigar predlog je reprezentanca prišla na priprave, Patrickova mreža pa nogometaš, ki je trenerju predstavil idejo o iskanju talentov v akademiji. Ti posamezniki so prepleteni v mreže in so s svojimi dejanji in odločitvami pripomogli, da sta sogovornika migrirala v Slovenijo. Mreženje jima je sicer omogočilo priti v Slovenijo, vendar pa tukaj nista imela takšne sreče z njim, saj jima ni uspelo priti do zaželenih ciljev.

Življenje po nogometu

Prvotna vizija Alexa in Patricka je bila, da se v Sloveniji razvijeta v poklicna športnika na višji ravni in nadaljujeta svojo kariero drugje v tujini, vendar se je njuna življenjska pot obrnila drugače. Nogomet jima danes pomeni obstranski vir zaslužka. Mlajši Patrick ohranja ambicijo za igranje v boljših klubih in redno trenira, medtem ko je starejši Alex spoznal, da z nogometom ne bo mogel preživeti, in se je usmeril v alternativne načine preživljanja, igranje nogometa pa mu pomeni dodatno aktivnost, s katero ohranja kondicijo in se sprošča.

Pred prihodom v Slovenijo sem si predstavljal, da bom živel samo od nogometa, zdaj moram delati dvojne izmene. Veliko raje bi samo igral nogomet, vse življenje sem igral nogomet, moje velike sanje so biti nogometaš. A ko sem prišel, sem videl, da ne bom uspel v nogometu, da tu ne morem narediti kariere. Kaj lahko storim?

Büdel poudarja, da si manj uspešni afriški nogometaši na določeni točki v življenju, ko se starajo, priznajo, da se njihove sanje o poklicni nogometni karieri morda nikoli ne bodo uresničile (2013: 17). Alex zdaj občasno trenira in bo morda poskusil igrati še za kakšen klub, vendar se zaveda, da se bo prisiljen preživljati z drugimi deli. Obeh sogovornikov tako ne moremo videti le kot športna migranta, ampak tudi kot ekonomska. V Alexovem primeru je pri migraciji prevladovala želja po boljšem življenju, zato ga lahko označimo za ekonomskega migranta. Pri odločitvi, da se ne bo vrnil v Gambijo, pa je pretehtal boljši finančni položaj, ne pa tudi dejstvo, da si izbere boljše življenje.

Res mi je zelo žal. Če bi vedel, da bo tako, ne bi prišel. Ves čas delam ... Prišel sem zaradi nogometa, stvari so bile težke, ampak imel sem druga pričakovanja. Žal mi je, res. Ko se vrnem v Gambijo in vidim svoje prijatelje in svoje brate – kaj počnejo in kako živijo –, mi je žal.

Življenje v Evropi si je pred prihodom predstavljal zelo lagodno. Družina mu ne verjame, da je zanj življenje tu težko.

Včeraj sem spal tri ure, dan in noč, tri ure. Prejšnji teden nisem spal več kot osem ur v vsem tednu ... Tega vsega ne vedo, oni [družina, prijatelji] ne vedo ... Ampak zdaj, ko sem tu, se mi zdi, prišel sem sem in to najdem tukaj!? *Well*, ne. To ni življenje. To je noro. Ampak oni ne razumejo.

Patrick je z migracijo v Evropo želel najti boljše poklicne možnosti v nogometu. Tudi njemu v nogometu ni uspelo in ga zdaj lahko vidimo predvsem kot ekonomskega migranta. Mlada nogometaša sta se, tako kot številni drugi afriški nogometaši v Evropi, znašla v začaranem krogu. Ker ne moreta živeti samo od nogometa, sta postala delovna sila na drugih področjih, saj jima le to zdaj, ko ni podpore družine oz. socialne mreže, omogoča preživetje. Obenem pa jima, paradokсно, ravno delo zaradi pomanjkanja časa zmanjšuje možnosti za uspeh na športnem področju.

Sklep

Veliko športnikov migrira zaradi večjih možnosti za uspeh, v nekaterih primerih pa gre zgolj za strategijo prihoda v Evropo ali kombinacijo obojega. Razlogi so različni in se med seboj prepletajo. Zato športnikov ne moremo označevati le kot športne migrante, ampak moramo razmišljati preko te kategorije. Šport je lahko bodisi pomembno vodilo migracije bodisi dejavnik, ki vpliva na življenje po migraciji, ali pa kar oboje hkrati. Ne samo, da je šport poklic, je lahko tudi način življenja in sproščanja in torej lahko pripomore k lažji integraciji migrantov. Ob pregledu zakonov RS se zdi, da so v interesu Slovenije vrhunski športni dosežki, a vprašanje je, čigavi. Pri določanju pogojev za življenje in delo v Sloveniji vidimo izključevanje »nezaželenih« tujcev. Kot smo videli na primeru sogovornika, dobri rezultati niso dovolj, še zlasti če niso pridobljeni pred prihodom v Slovenijo. Nacionalni interes lahko v tem primeru torej označimo kot selektivni ali celo lažni interes. Za dokončno trditev bi sicer morali natančneje pregledati statistike o naturalizaciji na področju športa, a zdi se, da šport kot priložnost za pridobitev ustreznih dokumentov za tuje športnike obstaja bolj ali manj le v teoriji. Ureditev statusa je tako lahko le težko spodbuda, ki bi pripomogla k večji motivaciji tujca za razvoj v vrhunškega športnika. Ovire pri migraciji in ureditvah življenjskih situacij športnikov se pojavljajo na ravni migracijske politike EU, nacionalni ravni in zaradi športnih regulacij. Takšno omejevanje pa lahko pripelje do izkoriščanja športnikov.

»Bega mišic« ne spodbuja le želja po športnih uspehih, ampak tudi želja po večjem zaslužku. Pri mnogih kljub neuspehu in v številnih primerih slabši kakovosti življenja prevlada želja po večji ekonomski stabilnosti. Tako ni redko, da šport v državi priselitve zamenjajo drugi načini preživljanja, migranti pa se prav tako kot drugi priseljenci znajdejo v začaranem krogu boja z vladnimi organi za pravico do svobodne izbire bivališča.

Literatura

- ALEGI, PETER (2010): *African Soccerescapes: How a Continent Changed the World's Game*. Athens: Ohio University Press.
- AUGÉ, MARC (1995): *Non Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London, New York: Verso.
- MAGUIRE, JOSEPH IN JOHN BALE (1994): Postscript: An Agenda for Research on Sports Labour Migration. V *The Global Sports Arena: Athletic Talent Migration in an Independent World*, J. Bale in J. Maguire (ur.), 281–284. London: Frank Cass.
- BENEDUCE, ROBERTO (2008): Undocumented Bodies, Burned Identities: refugees, sans papiers, harraga – when things fall apart. *Social Science Information* 47(4): 505–527.
- BÜDEL, MARTIN (2013): An Ethnographic View on African Football Migrants in Istanbul. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 68(1): 1–20. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- CARTER, THOMAS F. (2011a): *In Foreign Fields: The Politics and Experiences of Transnational Sport Migration*. London: Pluto Press.
- CARTER, THOMAS F. (2011b): Re-placing Sport Migrants: Moving Beyond Institutional Structures Informing International Sport Migration. *International Review for the Sociology of Sport* 48(1): 66–82.
- DARBY, PAUL (2002): *Africa, Football and FIFA: Politics, Colonialism and Resistance*. Abingdon: Frank Cass Publishers.
- DARBY, PAUL, GERARD AKINDES IN MATTHEW KIRWIN (2007): Football Academies and the Migration of African Football Labour to Europe. *Journal of Sport and Social Issues* 31(2): 143–161.
- ELLIOTT, RICHARD IN JOSEPH MAGUIRE (2008): Thinking Outside of the Box: Exploring a Conceptual Synthesis for Research in the Area of Athletic Labor Migration. *Sociology of Sport Journal* 25: 482–497.
- GOBEC, MATIC (2013): *Geografske značilnosti selitev slovenskih športnikov in športnih delavcev*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- GREGORČIČ, MARTA (2006): Epistemologija izkoreninjanja zatiranja in izključevanja: alfabet za sodelovanje z zaprtimi v Velikem Otoku pri Postojni in vsemi ujetniki schengenske periferije. *Časopis za kritiko znanosti* 34(226): 89–97.
- MAGUIRE, JOSEPH IN JOHN BALE (1994a): Introduction: Sports Labour Migration in the Global Arena. V *The Global Sports Arena: Athletic Talent Migration in an Independent World*, J. Bale in J. Maguire (ur.), 1–24. London: Frank Cass Publishers.
- MAGUIRE, JOSEPH IN JOHN BALE (1994b): Postscript: An Agenda for Research on Sports Labour Migration. V *The Global Sports Arena: Athletic Talent Migration in an Independent World*, J. Bale in J. Maguire (ur.), 281–284. London: Frank Cass Publishers.
- NOGOMETNA ZVEZA SLOVENIJE (2015): *Sklepi za tekmovanja v organizaciji NZS v članski kategoriji*. Dostopno na: http://www.nzs.si/resources/files/doc/dokumenti/Sklepi_za_tekmovanja_v_organizaciji_NZS_v_lanski_kategoriji_V3.1_15052015_istopis.pdf (2. februar 2016).

- LEE, SEUNGBUM (2010): Global Outsourcing: A Different Approach to an Understanding of Sport Labour Migration. *Global Business Review* 11(2): 153–165.
- LIPOVEC ČEBRON, URŠULA (2002): O antropoloških zonah: uvodne misli. V *V zoni prebežništva: antropološke raziskave prebežnikov v Sloveniji*, U. Lipovec Čebtron (ur.), 9–15. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- PANNENBORG, ARNOLD (2010): Football in Africa: Observations about Political, Financial, Cultural and Religious Influences. *Sport and Development* 7: 1–46.
- POLI, RAFFAELLE (2006): Migrations and Trade of African Football Players: Historic, Geographical and Cultural Aspects. *Africa Spectrum* 41(3): 393–414.
- SHELLER, MIMI IN JOHN URRY (2006): The New Mobility Paradigm. *Environment and Planning* (38): 207–226.
- TAYLOR, MATTHEW (2007): *Football, Migration and Globalization: The Perspective of History*. Dostopno na: <http://www.idrottsforum.org/articles/taylor/taylor070314.pdf> (24. november 2014).
- UREDBA O MERILIH ZA UGOTAVLJANJE NACIONALNEGA INTERESA PRI SPREJEMU V DRŽAVLJANSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE NA PODLAGI 13. ČLENA ZAKONA O DRŽAVLJANSTVU REPUBLIKE SLOVENIJE. Uradni list RS 24/13. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED4519> (7. november 2014).
- VAN GENNEP, ARNOLD (2004): *The Rites of Passage*. London: Routledge.
- VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC (B. D.): *Splošna deklaracija človekovih pravic*. Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (24. november 2014).
- VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC (2001): 2.3.3. *Center za odstranjevanje tujcev*. Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/letna-porocila/letno-porocilo-2001/2-obravnavana-problematika/23-omejitve-osebne-svobode/233-center-za-odstranjevanje-tujcev> (24. november 2014).
- ZAKON O DRŽAVLJANSTVU (ZDRS). Uradni list RS 24/07. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO13> (15. maj 2014).
- ZAKON O MEDNARODNI ZAŠČITI (ZMZ). Uradni list RS 114/13. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4911> (15. maj 2014).
- ZAKON O ŠPORTU (ZSPO). Uradni list RS 15/03. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO515> (15. maj 2014).
- ZAKON O TUJCIH (ZTUJ-2). Uradni list RS 45/15. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5761> (6. maj 2014).
- ZORN, JELKA (2006): Od izjeme do norme: centri za tujce, pridrževanje in deportacije. *Časopis za kritiko znanosti* 34(226): 54–73.